

Západoevropské oděvy 14. století

V tomto období již mluvíme o módě v dnešním smyslu slova, tedy o střídání módních trendů jako jsou různé variace druhů límců, hloubek výstřihů, umístění linie pasu, tvarů rukávů, délek špic obuvi, klobouků, typů pláště v rámci poměrně krátkých časových úseků. Mužský oděv podléhal módním výkyvům výrazněji než ženský. V průběhu století došlo k velice zajímavé, a pro další vývoj módy důležité změně, kdy se původní volná silueta těla zahaleného v množství nákladných látek změnila na těsnou, i pomocí vycpávání zdůrazňující linii štíhlé postavy.

Základní složení oděvu zůstalo stejné, tedy spodní prádlo (košile a spodky) se výrazně nezměnilo, proměnily se svrchní vrstvy, doplňky a účesy.

V průběhu 14. století byly užívány výrazné kombinace sytých barev, oděvy byly podšity látkami kontrastní barvy nebo byly různobarevně pruhované či dělené na barevně odlišné poloviny či menší části.

Módní oděvy v první čtvrtině 14. století

Šlechtici nosili dlouhé a velmi bohaté slavnostní oděvy ve složení spodní prádlo (dlouhá košile a dlouhé spodky), dělené nohavice, dále dlouhý spodní šat, přes to dlouhý svrchní šat oděv s dlouhými či krátkými rukávy nebo i bez rukávů a těžký plášť. V první dekádě byly oděvy dlouhé až na paty či do půli lýtek a módním znakem byla těsná předloktí rukávů se zapínáním na řadu knoflíků. Zapínání na knoflíky bylo pro západní Evropu horkým módním hitem, který přišel z východních zemí.

Na počátku 14. stol se nejčastěji používaly pláště celokolové bez kápě, do kterých bylo pro větší pohodlí možné vystříhnout boční otvory na ruce. Takové pláště nosily i ženy a zpočátku je oblékaly přes hlavu. Přibližně do 20.let bylo módní nechat svrchní oděv volně splývavý, následně pak přepásaný opaskem přes svrchní vrstvu oblečení. Jako pokrývku hlavy muži nosili kápě a čepičku. Kápě prošla mnoha modifikacemi jako prodlužující se a zužující se cíp (liripipe) nebo její alternativní nasazení na hlavu (tzv. chaperone) či se rozdělila její zadní část na dva cípy.

Šlechtičny nosily košili či košilku na ramínka, nohavice či punčochy přivázané k noze podvazky, dále dlouhé svrchní a spodní šaty, případně též pláště. Svchní šat se stal těsnější kolem hrudi a měl velkou sukni s vlečkou. Rukávy svrchního šatu mohly viset od lokte dolů a nabývat různých tvarů. Další možností byly svrchní oděvy bez rukávů.

Hedvábné nohavice ze 14. století jsou ve správě Dommusea v Sundarium aus Leinen, zdroj:bildindex.de

Codex Manesse, 1305–1340. Illumination. Grosse Heidelberger Liederhandschrift (Codex Manesse), Cod. Pal. germ. 848: 63r, Der von Kurenberg, zdroj: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/cb/Codex_Manesse_Der_von_K%C3%BCrenberg.jpg 399r Meister Heinrich Frauenlob, zdroj: <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/cpg848/0793?sid=6497a56dca86d36348236c653dd1e0db> 69r Herr Wernher von Teufen, zdroj: <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/cpg848/0133?sid=6497a56dca86d36348236c653dd1e0db> 371r, Meister Johannes Hadlaub, zdroj: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/43/Codex_Manesse_Johannes_Hadlaub.jpg

Codex Manesse, fol. 151r, Von Singenberg, Truchseß zu St. Gallen, zdroj: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c3/Codex_Manesse_Ulrich_von_Singenberg_detail.jpg

Dining room scene from the Luttrell Psalter, written and illustrated circa 1325 - 1335 by anonymous artists. zdroj: <http://www.silkewerk.com/images/luttrell2.jpg>

Luttrell Psalter, written and illustrated circa 1325 - 1335 by anonymous artists. Zdroj: <http://www.silkewerk.com/images/luttrell3.jpg>, dále <http://www.silkewerk.com/images/luttrell1.jpg> a http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c8/Luttrell_women.jpg

Italian silk damask, 1300s. <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/1/1f/ItalianSilkDamask.jpg>

Oděvy v druhé a třetí čtvrtině 14. století

V mužské šlechtické módě nastala převratná změna. Urození pánové výrazně zkrátili a vypasovali své svrchní oděvy, které kopírovaly štíhlou, ale vypracovanou siluetu horní poloviny těla. V polovině 14.stol bylo oblíbené na kabátci vycpávat mužskou hrud'. Kabátec mohl být vícebarevný, spínaný vpředu pomocí husté řady knoflíčků. Rukávy byly také těsné, od lokte dolů se zapínáním na knoflíky. Ve druhé čtvrtině 14. století se rukávy svrchních vrstev postupně prodloužily do různě dlouhých a tvarovaných přívěsků, tzv. pachů, které mohly dosahovat až po zem. Kolem poloviny století vyšly pachy, které si oblíbily i ženy, z módy.

Pourpoint Charlese de Blois, vyroben z damašku, druhá polovina 14. století. Uložen v Lyonu, Musée des textiles, foto Hřibová

Prošívaná zbroj Černého prince je z modrého a červeného vyšíváního sametu, vycpávaná vlnou, podšívaná saténem a prošívaná svisle. Původně zřejmě s dlouhými rukávy, cca 1376, katedrála Canterbury, zdroj: <http://www.forest.gen.nz/Medieval/articles/garments/blackprince/blackprince.html>

Nohy kryly dělené nohavice s rozšířenou horní částí, která zakryla rozkrok i hýždě. Nejprve byly nohavice uvázané na tkanicích uvnitř kabátce a následně vznikla vnitřní vesta. Výrazné byly střevíce s dlouhou špicí a kápě s dlouhým cípem, nošená pro ozdobu na ramenou. Důležitý doplněk tvořil široký pás, umístěný na bocích, dýka a taštička. Nejsvrchnější vrstvou byly plášť do pasu či dlouhý plášť. Při slavnostních reprezentativních příležitostech se i nadále nosily oděvy dlouhé.

Urozené dámy měly v oblibě svrchní oděvy bez rukávů, kdy původní těsné průramky se postupně prohloubily natolik, že dosáhly až pod úroveň pasu a odhalily tvar ženského těla oděného do upnutého spodního oděvu (cotehardie). Proto bylo důležité dobré zpracování i spodní cotehardie, která mohla být uzavíraná pomocí šněrování nebo řadou knoflíčků. Cotehardii bylo možno nosit i samostatně, často byla doplněna pachy. Dalším znakem byl

hluboký oválný výstřih odhalující ramena a úzké rukávy, které mohly být prodlouženy až k prstům. Kolem r.1350 byl módní opasek přes boky, jehož volný konec mohl sahat až do půli lýtek.

Vlasy ženy zaplétaly do složených copů, takže tvořily před uchem válec.

Košilka - dámské spodní prádlo ze 14. století, zdroj: History of costume, C. Kohler

Surcotte Anny Svidnické, pohřební odění manželky Karla IV, pravděpodobně Anny Svidnické (+1362). Příběh Pražského hradu, Zdroj: Hroby a hrobky našich knížat, králů a prezidentů, Lutovský, Bravermanová, 2007

Francouzský miniaturista, Roman de la Rose, c. 1380, Bodleian Library, Oxford, zdroj: http://www.wga.hu/art/zgothic/miniatur/1351-400/14f_1350.jpg

Jean de Vaudetar presents his gift to Charles V of France, Bible historiale of Jean de Vaudetar, 1372, The Hague, Museum of the Book Ms 10 B23 F2r, zdroj: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/ad/MMW_10B23_002R_MINMJean_de_Vaudetar.jpg

Speculum humane salvationis Westfalen od. Köln, um 1360 37r Startseite des Bandes Handschriften, zdroj: <https://www.pinterest.com/pin/7107311885974687/>

Romance of Alexander, 1338-44, fol 59r, British Museum, zdroj: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2a/Romance_of_alexander.jpg

Jacques de Longuyon, Vows of the Peacock, 1350, The Morgan Library, zdroj: <http://www.themorgan.org/collection/Illuminating-Fashion>

Jean de Meun and Guillaume de Lorris, Roman de la Rose, fol. 22v, ca. 1365, University of Chicago Library, MS 1380, zdroj: <http://illumanu.tumblr.com/post/37397171892/14th-century-ca-1365-french-university-of>

Móda v poslední čtvrtině 14. století

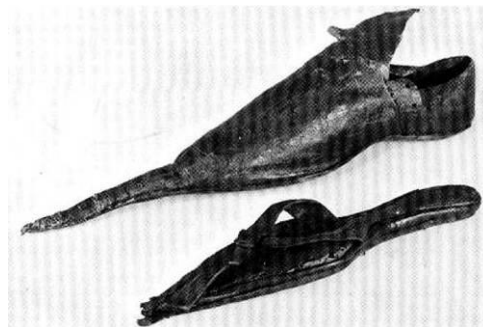
Mezi šlechtici byl nejnovějším módním výstřelkem forma velmi krátkého kabátce (jaquette), která mohla mít velké trychtýřovité nebo pytlovitě rukávy. Stojací límec kabátce byl

novinkou. Pozice opasku se různě měnila v průběhu doby. Důležitým doplňkem byla tašvice s dýkou. Zároveň s jaquette šli šlechtici na královských dvorech do druhého extrému - velmi dlouhé a bohaté róby s velkými rukávy - houpelande (pravděpodobně španělského původu, kdy hopa znamená volný oděv s rukávy). Existovalo mnoho typů houpelande: dlouhý, bastard - do půli lýtek, jezdecký - pod kolena s rozparkem vpředu a vzadu. Konce oděvu mohly být ozdobně rozstříhané. Pod houpelande muži nosili vycpávaný pourpoint s pokrývkou hlavy kápí - většinou chaperonem.

Houpelande Jana Zhořeleckého (+1396). Obvykle nošena přepásaná, doplněná kožešinami a límcem. Příběh Pražského hradu, Zdroj: Hroby a hrobky našich knížat, králů a prezidentů, Lutovský, Bravermanová, 2007

Manželkou anglického krále Richarda II. byla Anna Česká (dcera císaře Karla IV.), která r. 1382 přivezla sebou do Anglie oděvní inovace, jako např. německé zdobené rolničkami či crackows - střevíce zapínané na knoflíčky nebo šněrování, s extrémně dlouhou špicí, které s oblibou používali muži. Názvy crackowes (od města Krakova) nebo poulaine (Polsko) naznačují, že boty byly polského původu, protože Polsko bylo v té době součástí království českého. Jinak se Anna Česká oblékala podle západoevropské módy – těsné cotehardie s velkými oválnými výstřihy a svrchního šatu s průramky až na boky. Druhá žena Richarda II., Isabella z Valois nosila dámskou verzi houpelande.

Poulaine, poč. 15. století, Deutsches Leder Museum, Offenbach-am-Main zdroj: Boucher, F.: 20,000 Years of fashion. The History of Costume and Personal Adornment. New York, 1987

Konec 14. století dal vzniknout bizarním dámským účesům a pokrývkám hlavy. V českých zemích byly oblíbené závoje s bohatě řaseným okrajem, často položené v několika vrstvách na sobě, škrobených a aranžovaných do tvaru rámujícího tvář. Následně byly módní čepce zašpičatělé, předchůdce čepců s jedním nebo několika „rohy“.

Burgundský tabard - oděv heroldů z poloviny 15. století, v současnosti k vidění v Kunsthistorische museum, Vídeň, zdroj: Boucher, F.: 20,000 Years of fashion. The History of Costume and Personal Adornment. New York, 1987

Chroniques de France ou de St Denis, after 1380, The British Library, Royal 20 C VII f. 23v, zdroj: <http://www.bl.uk/catalogues/illuminatedmanuscripts/ILLUMINBig.ASP?size=big&IllID=42550>

Philippe de Mézières, Epistre au roi Richart, France, Paris, 1395, Royal 20 B VI f. 2, The British Library, zdroj: <http://www.bl.uk/catalogues/illuminatedmanuscripts/ILLUMIN.ASP?Size=mid&IllID=40519>

Jean Cuvelier, La chanson de Bertrand du Guesclin, France, between c. 1380 and 1392, f. 136, The British Library, zdroj: <http://www.bl.uk/catalogues/illuminatedmanuscripts/ILLUMIN.ASP?Size=mid&IllID=45918>

Chroniques de France ou de St Denis, 1380-1400, The British Library, Manuscript BL Royal 20 C VII, Folio 139v, zdroj: <http://manuscriptminiatures.com/chroniques-de-france-ou-de-st-denis-royal-20-c-vii/848/>

Seznam literatury

- [1] KYBALOVÁ, Ludmila. 1996 *Dějiny odívání*. Praha: Lidové noviny, v. <1-4>. ISBN 80710614684.
- [2] NORRIS, Herbert. 1999. *Medieval costume and fashion*. Mineola, N.Y.: Dover Publications, xxvii, 485 p. ISBN 04-864-0486-2..
- [3] BOUCHER, François, DESLANDRES a [translated from the French by John. 1999. *A history of costume in the West*. New enl. ed. London: Dover Publications, xxvii, 485 p. ISBN 978-050-0279-106.
- [4] WINTER, Zikmund. 1892. *Dějiny kroje v zemích českých od dob nejstarších až po války husitské*. 1. vyd. Praha: Knihtiskárna F. Šimáček